

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

ΠΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΤΜΗΜΑ
ΥΠΟΘΕΣΗ ΟΥΪΕ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

(Προσφυγή υπ' αριθ. 41727/98)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

6 Δεκεμβρίου 2001

Η παρούσα απόφαση θα καταστεί οριστική
υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 44 § 2 της Σύμβασης.

Ενδέχεται να τύχει βελτιώσεων ως προς τη μορφή.

ΑΚΡΙΒΕΣ ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ, 06-12-01

[υπογραφή δυσανάγνωστη]

ERIK FRIBERGH

Γραμματέας του Τμήματος

Στην υπόθεση ΟΥΪΕ κατά της Ελλάδος,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (δεύτερο τμήμα), συγκροτηθέν από τμήμα απαρτιζόμενο από τους εξής δικαστές:

A.B. ΒΑΚΑ, Πρόεδρος,

K.Λ. ΡΟΖΑΚΗ,

G. ΒΟΝΕΛΛΟ,

V. ΣΤΡΑΖΝΙΚΑ,

P. ΛΟΡΕΝΖΕΝ,

M. ΤΣΑΤΣΑ-ΝΙΚΟΛΟΒΣΚΑ,

A. ΚΟΒΛΕΡ,

και από τον E. FRIBERGH, Γραμματέα του Τμήματος,

- 2 -

Αφού διασκέφτηκε σε συμβούλιο στις 29 Ιουνίου 2000, 20 Σεπτεμβρίου και 15 Νοεμβρίου 2001,

Εκδίδει την ακόλουθη απόφαση, η οποία υιοθετήθηκε κατά την ως άνω τελευταία ημερομηνία:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση εισήχθη δυνάμει της (υπ' αριθ. 41727/98) προσφυγής, την οποία κατέθεσαν κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας δέκα Τούρκοι υπήκοοι, οι

ΟΥΪΕ Α (οι προσφεύγοντες»), οι οποίοι προσέφυγαν ενώπιον της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων («η Επιτροπή») στις 15 Ιανουαρίου 1998 δυνάμει του παλαιού άρθρου 25 της Σύμβασης για την Προάσπιση των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).

2. Οι αιτιάσεις των προσφευγόντων, η οποία επικαλούνταν το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, αφορούσαν τον δίκαιο χαρακτήρα και τη διάρκεια της διαδικασίας αστικής φύσεως, στην οποία υπήρξαν διάδικοι. Περαιτέρω, οι αιτιάσεις τους αφορούσαν προσβολή του δικαιώματός τους στον σεβασμό της περιουσίας τους, δικαίωμα το οποίο εγγυάται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

3. Η προσφυγή διαβιβάστηκε στο Δικαστήριο την 1^η Νοεμβρίου 1998, ημερομηνία κατά την οποία ετέθη σε ισχύ το Πρωτόκολλο υπ' αριθ. 11 στη Σύμβαση (άρθρο 5 § 2 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 11).

4. Της προσφυγής επελήφθη το δεύτερο τμήμα του Δικαστηρίου (άρθρο 52 § 1 του Κανονισμού). Στο πλαίσιο του Δευτέρου Τμήματος, το τμήμα στο οποίο ανετέθη να εξετάσει την υπόθεση (άρθρο 27 § 1 της Σύμβασης) συγκροτήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 26 § 1 του Κανονισμού.

5. Με την από 29 Ιουνίου 2000 απόφαση, το Δικαστήριο έκανε δεκτή την

- 3 -

προσφυγή.

6. Μία συζήτηση διεξήχθη σε δημόσια συνεδρίαση στην αίθουσα του Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στο Στρασβούργο, στις 20 Σεπτεμβρίου 2001 (άρθρο 59 § 2 του Κανονισμού).

Παρέστησαν:

- για την Κυβέρνηση

ο Φ. ΓΕΩΡΓΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Σύμβουλος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, *πληρεξούσιος*,

ο Β. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΣ, Πάρεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, *σύμβουλος*,

ο Ι. ΜΠΑΚΟΠΟΥΛΟΣ, Δικαστικός Εκπρόσωπος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, *σύμβουλος*,

- για τους προσφεύγοντες

ο Π. ΓΙΑΤΑΓΑΝΤΖΙΔΗΣ, Δικηγόρος Αθηνών, *συνήγορος*,

η Ε. ΜΕΤΑΞΑΚΗ, Δικηγόρος Αθηνών, *συνήγορος*.

Το Δικαστήριο άκουσε τις δηλώσεις των Π. ΓΙΑΤΑΓΑΝΤΖΙΔΗ, Ε. ΜΕΤΑΞΑΚΗ και Β. ΚΥΡΙΑΖΟΠΟΥΛΟΥ.

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ

7. Το 1925, το Ελληνικό Δημόσιο κατέλαβε ελαιώνα ευρισκόμενο στη Χαλκιδική (Βόρειος Ελλάδα), συνολικής έκτασης 3 877 000 τ.μ., και τον παραχώρησε στην Επιτροπή Περιθάλψεως Προσφύγων, προκειμένου να εγκατασταθούν στην έκταση αυτή πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία μετά την υποχρεωτική ανταλλαγή των πληθυσμών, την οποία προέβλεπε η Συνθήκη της Λοζάννης του 1923. Η εν λόγω πράξη κατοχής έλαβε χώρα χωρίς να καταβληθεί αποζημίωση στους ιδιοκτήτες του ελαιώνα, οι οποίοι είναι δικαιούχοι των προσφευγόντων. Πράγματι, η εν λόγω έκταση περιήλθε στο Ελληνικό Δημόσιο δυνάμει της από 14 Φεβρουαρίου 1923 πράξης της κυβέρνησης, με την οποία επιτρεπόταν η απαλλοτρίωση

- 4 -

εκτάσεων και η κατάληψή τους πριν ακόμα αποζημιωθούν οι ιδιοκτήτες. Η πράξη αυτή επικυρώθηκε στη συνέχεια με την από 15 Σεπτεμβρίου 1924 συνταγματική πράξη, το περιεχόμενο της οποίας αποτελεί το άρθρο 119 του Συντάγματος του 1927.

8. Στις 21 Αυγούστου 1922, με το υπ' αριθ. 81/1933 πρωτόκολλο της Επιτροπής Απαλλοτριώσεων Χαλκιδικής, το Ελληνικό Δημόσιο προέβη στην απαλλοτρίωση της εν λόγω εκτάσεως.

9. Στις 8 Δεκεμβρίου 1933, οι ενδιαφερόμενοι προσέφυγαν στα αρμόδια δικαστήρια ζητώντας να τους καταβληθεί η αποζημίωση την οποία όφειλε το Δημόσιο, το οποίο είχε εν τω μεταξύ διαδεχθεί την Επιτροπή Περιθάλψεως Προσφύγων. Στη συνέχεια εκδόθηκαν, μεταξύ άλλων, οι ακόλουθες αποφάσεις:

- η υπ' αριθ. 28/1934 προδικαστική απόφαση, με την οποία το Πρωτοδικείο Χαλκιδικής διέταξε πολλές πραγματογνωμοσύνες,

- η υπ' αριθ. 28/1936 οριστική απόφαση, με την οποία το Πρωτοδικείο Χαλκιδικής όρισε την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης σε 2 008 δραχμές / τ.μ. – την απόφαση αυτή προσέβαλαν οι διάδικοι με έφεση την οποία κατέθεσαν,

- η υπ' αριθ. 54/1938 προδικαστική απόφαση, με την οποία το Εφετείο Θεσσαλονίκης ακύρωσε την προσβληθείσα απόφαση και διέταξε τους διαδίκους να προσκομίσουν συμπληρωματικά αποδεικτικά στοιχεία,
- το υπ' αριθ. 4/1939 βούλευμα του Προέδρου Πρωτοδικών Χαλκιδικής, με το οποίο αναγνωρίστηκαν οι ενδιαφερόμενοι ως δικαιούχοι της ορισθείσας αποζημίωσης,
- η υπ' αριθ. 155/1939 απόφαση, με την οποία το Εφετείο Θεσσαλονίκης ανακάλεσε την υπ' αριθ. 54/1938 απόφαση και διέταξε την παραπομπή της υπόθεσης ενώπιον του Πρωτοδικείου Χαλκιδικής,
- η υπ' αριθ. 89/1940 απόφαση, με την οποία το Πρωτοδικείο Χαλκιδικής

- 5 -

όρισε την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης σε 2 720 δραχμές / τ.μ. – την απόφαση αυτή προσέβαλαν οι διάδικοι με έφεση την οποία κατέθεσαν, όμως η υπόθεση συζητήθηκε στις 23 Ιανουαρίου 1961 – εν τω μεταξύ, στις 29 Απριλίου 1959, οι ενδιαφερόμενοι είχαν εκ νέου προσφύγει ενώπιον του εφετείου, ζητώντας να ορισθεί ποσό αποζημίωσης,

- η υπ' αριθ. 96/1961 απόφαση, με την οποία το Εφετείο Θεσσαλονίκης διέταξε νέα πραγματογνωμοσύνη, η οποία άρχισε το 1971 και ολοκληρώθηκε το 1977 – κατά τη δικάσιμο της 13^{ης} Φεβρουαρίου 1979, οι ενδιαφερόμενοι απαίτησαν να τους καταβληθούν 110 000 δραχμές / τ.μ., και το Δημόσιο υπέβαλε ένσταση εκπροθέσμου,

- η υπ' αριθ. 654/1979 προδικαστική απόφαση, με την οποία το Εφετείο Θεσσαλονίκης απέρριψε την ένσταση εκπροθέσμου, την οποία υπέβαλε το Δημόσιο, και διέταξε τους ενδιαφερόμενους να αιτιολογήσουν την αξία του οικοπέδου τους,

- η υπ' αριθ. 1718/1981 απόφαση, με την οποία το Εφετείο Θεσσαλονίκης απέρριψε νέα ένσταση εκπροθέσμου, την οποία υπέβαλε το Δημόσιο, και όρισε την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης από 50 000 σε 180 000 δραχμές / τ.μ.

- η απόφαση αυτή προσεβλήθη με αίτηση αναίρεσως από το Δημόσιο, το οποίο υπέβαλε νέα ένσταση εκπροθέσμου,

- η υπ' αριθ. 1305/1983 απόφαση, με την οποία το τρίτο τμήμα του Αρείου Πάγου ακύρωσε την προσβληθείσα απόφαση για λόγο διαδικαστικής φύσεως και παρέπεμψε την υπόθεση ενώπιον του τετάρτου τμήματος – εν συνεχεία, στις 12 Δεκεμβρίου 1983, οι ενδιαφερόμενοι κατέθεσαν ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου νέα προσφυγή, με την οποία ζητούσαν να ορισθεί ποσό αποζημίωσης,

- η υπ' αριθ. 1684/1984 απόφαση, με την οποία το τέταρτο τμήμα του Αρείου Πάγου διέταξε την παραπομπή της υπόθεσης ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Χαλκιδικής προκειμένου τούτο να αποφανθεί επί του βάσιμου

- 6 -

των από 29 Απριλίου 1959 και 12 Δεκεμβρίου 1983 προσφυγών των ενδιαφερομένων.

10. Στις 29 Ιουνίου 1988, οι προσφεύγοντες προσέφυγαν εκ νέου ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Χαλκιδικής καταθέτοντας νέα αγωγή με την οποία ζητούσαν να ορισθεί οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης. Ειδικότερα, ζητούσαν να τους καταβληθεί το ποσό των 400 000 δραχμών / τ.μ. Στις από 20 Μαρτίου 1989 αντιπροτάσεις του, το Δημόσιο υποστήριξε εκ νέου ότι το δικαίωμα των προσφευγόντων σε αποζημίωση ήταν εκπρόθεσμο.

11. Η υπόθεση συζητήθηκε στις 22 Μαρτίου 1989. Στις 22 Μαΐου 1989, το δικαστήριο διέταξε του προσφεύγοντες να αιτιολογήσουν την αξία του οικοπέδου τους. Στις 21 Νοεμβρίου 1991, οι προσφεύγοντες ζήτησαν από τον εισηγητή να ορίσει δικάσιμο για την εξέταση των μαρτύρων. Επίσης, έλαβε χώρα πραγματογνωμοσύνη.

12. Στις 28 Φεβρουαρίου 1992, οι προσφεύγοντες ζήτησαν από το δικαστήριο να ορίσει δικάσιμο, και, κατόπιν τούτου, η συζήτηση διεξήχθη στις 7 Οκτωβρίου 1992.

13. Στις 4 Δεκεμβρίου 1992, το δικαστήριο αποφάσισε να αναβάλει την εξέταση της υπόθεσης για τον λόγο ότι δεν είχε διενεργηθεί αυτοψία (απόφαση υπ' αριθ. 239/1992).

14. Στις 16 Ιουνίου 1994, οι προσφεύγοντες ζήτησαν από το δικαστήριο να ορίσει δικάσιμο, και, κατόπιν τούτου, η συζήτηση διεξήχθη την 1^η Σεπτεμβρίου 1994.

15. Στις 24 Οκτωβρίου 1994, το Πολυμελές Πρωτοδικείο Χαλκιδικής απέρριψε ως αβάσιμη την ένσταση εκπροθέσμου, την οποία είχε υποβάλει το Δημόσιο, και όρισε την οριστική τιμή μονάδας αποζημίωσης σε 395 000 δραχμές / τ.μ. (απόφαση υπ' αριθ. 233/1994).

16. Στις 4 Ιανουαρίου 1995, το Δημόσιο κατέθεσε έφεση κατά της απόφασης αυτής. Υπέβαλε δε νέα ένσταση εκπροθέσμου.

- 7 -

17. Στις 17 Ιουλίου 1995, το Εφετείο Θεσσαλονίκης ακύρωσε την υπ' αριθ. 233/1944 απόφαση, για τον λόγο ότι είχε εσφαλμένα απορρίψει την ένσταση εκπροθέσμου, την οποία είχε υποβάλει το Δημόσιο. Πράγματι, το εφετείο έκρινε ότι το δικαίωμα των προσφευγόντων σε αποζημίωση ήταν εκπρόθεσμο από το 1971 τουλάχιστον. Κρίνοντας επί της ουσίας, απέρριψε την από 29 Ιουνίου 1988 αγωγή των προσφευγόντων, για τον λόγο ότι εξαιτίας του εκπροθέσμου οι εν λόγω προσφεύγοντες δεν είχαν πλέον έννομο συμφέρον (απόφαση υπ' αριθ. 3156/1995).

18. Στις 6 Δεκεμβρίου 1995, οι προσφεύγοντες κατέθεσαν αίτηση αναίρεσης. Στο υπόμνημά τους, υποστήριξαν ότι το εφετείο είχε εσφαλμένα ερμηνεύσει τα πραγματικά περιστατικά και τις εφαρμόσιμες σε θέματα εκπροθέσμου συνταγματικές και νομοθετικές διατάξεις, και ότι είχε προβεί σε κακή εκτίμηση των αποδείξεων. Προσέθεσαν δε ότι, ούτως ή άλλως, η ένσταση εκπροθέσμου είχε ήδη απορριφθεί με τις υπ' αριθ. 654/1979 και 1718/1981 αποφάσεις του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Οι προσφεύγοντες υπογράμμισαν ότι ουδέποτε τους κατεβλήθη αποζημίωση για την απαλλοτρίωση του οικοπέδου τους και ότι το γεγονός ότι τους αντέτασαν τώρα το εκπρόθεσμο ήταν αντίθετο προς την αρχή της καλής πίστης και προσέβαλλε ειδικότερα το δικαίωμά τους στον σεβασμό της περιουσίας τους.

19. Στις 15 Ιουλίου 1997, ο Άρειος Πάγος, αφού εξέτασε όλους τους λόγους αναίρεσης των προσφευγόντων, απέρριψε την αίτησή τους ως αβάσιμη (απόφαση υπ' αριθ. 1302/1997).

ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

I. ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΗΣ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΕ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

20. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι η υπόθεσή τους δεν δικάστηκε δίκαια και ότι τα ελληνικά δικαστήρια, κρίνοντας το δικαίωμά τους σε αποζημίωση εκπρόθεσμο, τους αποστέρησαν στην ουσία το δικαίωμά

- 8 -

πρόσβασης στα δικαστήρια. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, το οποίο εν προκειμένω ορίζει ότι:

«Παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθῆ δίκαιως (...) εντός λογικής προθεσμίας υπό (...) δικαστηρίου (...) το οποίον θα αποφασίσῃ (...) επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσεως (...).»

21. Κατά την Κυβέρνηση, οι προσφεύγοντες είχαν πλήρη πρόσβαση στα δικαστήρια για να προβάλουν τα δικαιώματά τους και έκαναν χρήση των ενδίκων μέσων τα οποία τους προσέφερε το ελληνικό δίκαιο. Η Κυβέρνηση εκτιμά ότι, για την εύρυθμη λειτουργία της δικαιοσύνης, θα πρέπει να δεχθούμε την ύπαρξη διατυπώσεων για την έγκυρη προσφυγή ενώπιον εθνικού δικαστηρίου. Κατά συνέπεια, η απόρριψη της προσφυγής από το εφετείο, και στη συνέχεια από τον Άρειο Πάγο, δεν ήταν παρά η προβλέψιμη συνέπεια της αμέλειας την οποία επέδειξαν οι

προσφεύγοντες κατά τους χειρισμούς τους στην εν λόγω υπόθεση. Εξ άλλου, η Κυβέρνηση δηλώνει ότι οι προσφεύγοντες έτυχαν του ευεργετήματος διαδικασίας αντιμωλία διαδίκων, κατά την οποία τηρήθηκε η αρχή της ισότητας όσον αφορά τα ένδικα μέσα. Τέλος, η Κυβέρνηση σημειώνει ότι τόσο το εφετείο όσο και ο Άρειος Πάγος αιτιολόγησαν πλήρως τις αποφάσεις τους, με τις οποίες έκριναν εκπρόθεσμο το δικαίωμα των προσφευγόντων σε αποζημίωση. Στο σημείο αυτό, η Κυβέρνηση προβαίνει σε εμπειριστατωμένη ανάλυση της σχετικής προς το εκπρόθεσμο νομολογίας και θεωρίας, για να καταλήξει ότι οι προσφεύγοντες έπρεπε να είχαν προβλέψει την παραγραφή του δικαιώματός τους σε αποζημίωση.

22. Το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6 § 1 εγγυάται σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα να αποφασίσει δικαστήριο επί κάθε είδους αμφισβήτησης επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσης. Αυτό το «δικαίωμα σε δικαστήριο», μία από τις μορφές του οποίου αποτελεί το δικαίωμα

- 9 -

πρόσβασης, μπορεί να επικαλείται όποιος έχει σοβαρούς λόγους να θεωρεί παράνομη μία ανάμειξη στην άσκηση ενός από τα δικαιώματά του αστικής φύσης και παραπονείται ότι δεν είχε την ευκαιρία να υποβάλει παρόμοια αμφισβήτηση σε δικαστήριο το οποίο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του άρθρου 6 § 1 (βλέπε, ειδικότερα, την από 21 Φεβρουαρίου 1975 απόφαση *Golder* κατά του Ηνωμένου Βασιλείου, *série A* n° 18, σελ. 18, § 36).

23. Αφ' ετέρου, από τη νομολογία του Δικαστηρίου συνεπάγεται ότι το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο δεν είναι απόλυτο και υπόκειται σε σιωπηρώς αποδεκτούς περιορισμούς, ειδικότερα όσον αφορά τις σχετικές προς το παραδεκτό προσφυγής προϋποθέσεις, διότι απαιτεί από τη φύση του μία ρύθμιση εκ μέρους του Κράτους, το οποίο διαθέτει εν προκειμένω περιθώρια εκτίμησης. Πάντως, οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να επηρεάζουν την πρόσβαση με τρόπο ή σε σημείο που το δικαίωμα σε δικαστήριο να θίγεται ουσιαστικά. Περαιτέρω, οι ισχύοντες περιορισμοί συμβιβάζονται με το άρθρο 6 § 1 μόνον όταν επιδιώκουν νόμιμο σκοπό και εφόσον υφίσταται εύλογη σχέση αναλογικότητας ανάμεσα στα χρησιμοποιούμενα μέσα και στον επιδιωκόμενο σκοπό (βλέπε, μεταξύ άλλων, την από 23 Οκτωβρίου 1996 απόφαση *Levages Prestations Services* κατά της Γαλλίας, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-V, σελ. 1543, § 40).

24. Στην παρούσα υπόθεση, οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι το εφετείο και ο Άρειος Πάγος προέβησαν σε εσφαλμένη ερμηνεία των πραγματικών περιστατικών και των διατάξεων οι οποίες ισχύουν στις περιπτώσεις εκπροθέσμου, με αποτέλεσμα την αρνησιδικία.

25. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι δεν μπορεί να αντικαταστήσει τα εσωτερικά δικαστήρια. Αρμόδιες να εφαρμόζουν την εσωτερική νομοθεσία είναι κατά κύριο λόγο οι εθνικές αρχές, και ειδικότερα τα δικαστήρια (βλέπε την από 19 Φεβρουαρίου 1998 απόφαση *Edificaciones March Gallego S.A.* κατά της Ισπανίας, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-I, σελ. 290, § 33).

- 10 -

Τούτο ισχύει ειδικότερα σε περιπτώσεις ερμηνείας από τα δικαστήρια κανόνων διαδικαστικής φύσης, όπως οι τύποι και οι προθεσμίες που διέπουν την εισαγωγή προσφυγής (βλέπε, μεταξύ άλλων, την από 28 Οκτωβρίου 1998 απόφαση *Perez de Rada Cavanilles* κατά της Ισπανίας, *Recueil des arrêts et décisions* 1998-I, σελ. 3255, § 43). Ο ρόλος του Δικαστηρίου περιορίζεται στην εξακρίβωση της συμβατότητας με τη Σύμβαση των συνεπειών μιας παρόμοιας ερμηνείας.

26. Εν προκειμένω, το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι για το χρονικό διάστημα για το οποίο είναι αρμόδιο *ratione temporis* - δηλαδή από 20 Νοεμβρίου 1985, ημερομηνία κατά την οποία αναγνωρίστηκε από την Ελλάδα το δικαίωμα ατομικής προσφυγής -, οι προσφεύγοντες είχαν αναμφίβολα πρόσβαση στα ελληνικά δικαστήρια, όμως η προσφυγή

τους δεν έγινε δεκτή λόγω παραγραφής. Εν τούτοις, το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι το γεγονός ότι μπορεί κάποιος να κάνει χρήση των εσωτερικών ενδίκων μέσων, αλλά μόνο και μόνο για να κριθούν οι αγωγές του απαράδεκτες λόγω του τρόπου λειτουργίας του νόμου, δεν ανταποκρίνεται πάντα στις επιταγές του άρθρου 6 § 1: θα πρέπει όμως να γίνει δεκτό ότι ο βαθμός πρόσβασης που παρέχεται από την εθνική νομοθεσία ήταν αρκετός για να εξασφαλισθεί στους ενδιαφερόμενους το «δικαίωμα σε δικαστήριο», λαμβανομένης υπ' όψη της αρχής της υπεροχής του δικαίου σε μία δημοκρατική κοινωνία (βλέπε την προρρηθείσα απόφαση *Goldner*, σελ. 16-18, §§ 34-35).

27. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι η επίμαχη διαδικασία άρχισε το 1933 και ότι, ήδη από το 1979, το Δημόσιο υπέβαλε κατ' επανάληψη την ένσταση εκπροθέσμου, χωρίς τούτη να γίνει δεκτή. Μόλις το 1995 - και ενώ ένα έτος πριν το πρωτοδικείο είχε ορίσει την οφειλόμενη αποζημίωση -, το εφετείο έκανε για πρώτη φορά δεκτή την ένσταση του Δημοσίου και έκρινε ότι ήδη από το 1971 τουλάχιστον έχει παραγραφεί το δικαίωμα των προσφευγόντων σε αποζημίωση. Ασφαλώς, το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να αποφανθεί επί

- 11 -

του εκπροθέσμου βάσει του εσωτερικού δικαίου και επί του βάσιμου της απόφασης αυτής. Εν τούτοις, δεν μπορεί παρά να παρατηρήσει ότι το γεγονός ότι αντιτάσσεται η παραγραφή στους προσφεύγοντες σε ένα τόσο προχωρημένο στάδιο της διαδικασίας - διαδικασία την οποία οι προσφεύγοντες είχαν ακολουθήσει καλή τη πίστι και με αρκετά ταχύ ρυθμό -, τους στέρησε οριστικά κάθε δυνατότητα προβολής του δικαιώματός τους σε αποζημίωση για τον ελαιώνα τον οποίο κατ' αρχήν κατέλαβε, και στη συνέχεια απαλλοτρίωσε το Ελληνικό Δημόσιο.

28. Το Δικαστήριο κρίνει επομένως ότι οι προσφεύγοντες υπέστησαν περιορισμό δυσανάλογο προς το δικαίωμά τους προσφυγής σε δικαστήριο και ότι, κατά συνέπεια, υπήρξε ουσιαστική παραβίαση του δικαιώματός τους σε δικαστήριο.

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης όσον αφορά το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο.

II. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 6 § 1 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ ΟΣΟΝ ΑΦΟΡΑ ΤΗ ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

29. Οι προσφεύγοντες, επικαλούμενοι το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης, παραπονούνται επίσης ότι η διάρκεια εκδίκασης της υπόθεσής τους ήταν υπερβολική.

30. Η Κυβέρνηση δηλώνει ότι οι προσφεύγοντες συνέβαλαν τα μέγιστα στην επιμήκυνση της διαδικασίας, αφού εισήγαγαν τις προσφυγές τους καθυστερημένα και δεν επέδειξαν επιμέλεια κατά την πορεία της υπόθεσης. Η Κυβέρνηση προσθέτει ότι από τη χρονολογία της διαδικασίας προκύπτει ότι οι δικαστικές αρχές, οσάκις ήταν σε θέση να το πράξουν, αποφάνθηκαν εντός ευλόγων προθεσμιών.

A. Χρονικό διάστημα το οποίο πρέπει να ληφθεί υπ' όψη

31. Το Δικαστήριο σημειώνει ότι, για το χρονικό διάστημα για το οποίο είναι αρμόδιο *ratione temporis*, η επίμαχη διαδικασία άρχισε στις 29 Ιουνίου

- 12 -

1988 και ολοκληρώθηκε στις 15 Ιουλίου 1997. Διήρκεσε επομένως εννέα έτη και δεκαέξι ημέρες.

B. Εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας της διαδικασίας

32. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι ο εύλογος χαρακτήρας της διάρκειας μιας διαδικασίας εκτιμάται ανάλογα με τις περιστάσεις της υπόθεσης και σε σχέση με τα κριτήρια τα οποία έχει ορίσει η νομολογία του, και ειδικότερα εκείνα που αφορούν την πολυπλοκότητα της υπόθεσης, τη συμπεριφορά του προσφεύγοντος και των αρμοδίων αρχών

(βλέπε, μεταξύ άλλων, την από 22 Απριλίου 1998 απόφαση Richard κατά της Γαλλίας, *Recueil* 1998-I, σελ. 824, § 57, και την από 23 Απριλίου 1998 απόφαση Doustaly κατά της Γαλλίας, *Recueil* 1998-II, σελ. 857, § 39).

33. Εξ άλλου, μόνο βάσει των καθυστερήσεων για τις οποίες ευθύνονται οι αρμόδιες δικαστικές αρχές είναι δυνατό να διαπιστωθεί υπέρβαση της ευλόγου προθεσμίας αντίθετη προς τη Σύμβαση. Ακόμα και στα νομικά συστήματα στα οποία ισχύει η αρχή της διεξαγωγής της δίκης από τους διαδίκους, η συμπεριφορά των ενδιαφερομένων δεν απαλλάσσει τους δικαστές από την υποχρέωσή τους να εξασφαλίσουν την ταχύτητα η οποία απαιτείται από το άρθρο 6 § 1 (*ΒΑΡΙΠΑΤΗ κατά της Ελλάδος*, n° 38459/97, 26.10.1999, § 26).

34. Όσον αφορά την παρούσα υπόθεση, το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι προσφεύγοντες επέδειξαν σε γενικές γραμμές επιμέλεια κατά την πορεία της υπόθεσής τους. Θα πρέπει επομένως να διαπιστώσουμε ότι, δεδομένου ότι πρόκειται για διάρκεια η οποία υπερβαίνει τα εννέα έτη, η βραδύτητα της διαδικασίας είναι ουσιαστικά αποτέλεσμα της συμπεριφοράς των αρχών και δικαστηρίων που επελήφθησαν της υποθέσεως.

35. Το Δικαστήριο δηλώνει και πάλι ότι αρμόδια να οργανώνουν το δικαστικό τους σύστημα με τρόπο ώστε τα δικαστήριά τους να μπορούν να εγγυώνται σε κάθε πρόσωπο το δικαίωμα στην έκδοση οριστικής απόφασης

- 13 -

επί των αμφισβητήσεων επί των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων του αστικής φύσης εντός ευλόγου προθεσμίας, είναι τα συμβαλλόμενα Κράτη. Κατά συνέπεια, το Δικαστήριο δεν θα μπορούσε να θεωρήσει «εύλογη» τη διαδραμούσα εν προκειμένω συνολική διάρκεια.

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης όσον αφορά τη διάρκεια της διαδικασίας.

III. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΟΜΕΝΗ ΠΑΡΑΒΙΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 1 ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟΥ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 1

36. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται ότι εθίγη το δικαίωμά τους στον σεβασμό της περιουσίας τους και επικαλούνται το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, το οποίο ορίζει τα εξής:

«Παν φυσικόν ή νομικόν πρόσωπον δικαιούται σεβασμού της περιουσίας του. Ουδείς δύναται να στερηθή της ιδιοκτησίας αυτού ειμή δια λόγους δημοσίου ωφελείας και υπό τους προβλεπόμενους, υπό του νόμου και των γενικών αρχών του διεθνούς δικαίου, όρους.

Αι προαναφερόμεναι διατάξεις δεν θίγουσι το δικαίωμα παντός Κράτους όπως θέση εν ισχύι Νόμους ους ήθελε κρίνει αναγκαίον προς ρύθμισιν της χρήσεως αγαθών συμφώνως προς το δημόσιον συμφέρον ή προς εξασφάλισιν της καταβολής φόρων ή άλλων εισφορών ή προστίμων.»

37. Η Κυβέρνηση υπογραμμίζει κατά κύριο λόγο ότι το Δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να εξετάσει τα θέματα τα οποία συνδέονται με αυτή καθαυτή την αποστέρηση κυριότητας, καθ' όσον τα θέματα αυτά σαφώς δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του *ratione temporis*. Κατά την Κυβέρνηση, ανάμειξη στο δικαίωμα των προσφευγόντων στον σεβασμό της περιουσίας τους αποτελεί η μη καταβολή της αποζημιώσεως λόγω της απαλλοτρίωσης. Οι προσφεύγοντες συμφωνούν και παραπονούνται ότι αποστερώντας τους κάθε αποζημίωση, η υπ' αριθ. 3156/1995 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης και η υπ' αριθ. 1302/1997 απόφαση του Αρείου Πάγου τους επέβαλαν

- 14 -

υπερβολική επιβάρυνση.

Την επίμαχη κατάσταση αφορά επομένως η πρώτη φράση του πρώτου εδαφίου του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, που ορίζει, γενικά, την αρχή του σεβασμού της περιουσίας (*Almeida Garrett, Mascarenhas Falcao και λοιποί κατά της Πορτογαλίας*, n° 29813/96 και 30229/96, §§ 43 και 48, ECHR 2000-I). Επομένως, θα πρέπει το

Δικαστήριο να εξετάσει εάν τηρήθηκε δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου και στις επιταγές της προάσπισης των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ατόμου.

38. Για τους προσφεύγοντες, τούτο δεν ισχύει. Παραπονούνται ότι η ερμηνεία που υιοθέτησαν οι αποφάσεις υπ' αριθ. 3156/1995 του Εφετείου Θεσσαλονίκης και 1302/1997 του Αρείου Πάγου όσον αφορά το εκπρόθεσμο, διέρρηξε αναπιολόγητα τη δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος και στον οφειλόμενο προς το ιδιοκτησιακό τους δικαίωμα σεβασμό.

39. Η Κυβέρνηση δηλώνει ότι οι διαδικασίες οι οποίες προβλέπονται από το εσωτερικό δίκαιο προσέφεραν επαρκή θεραπεία για την εξασφάλιση της προστασίας του δικαιώματος στον σεβασμό της περιουσίας. Ειδικότερα, η οικεία νομοθεσία προέβλεπε την καταβολή πλήρους αποζημίωσης, η οποία θα προσδιοριζόταν δικαστικά. Για το γεγονός ότι δεν εισέπραξαν καμία αποζημίωση, αποκλειστικοί υπεύθυνοι είναι οι προσφεύγοντες, αφού παρέλειψαν να εισάγουν τις προσφυγές τους στις από τον νόμο προβλεπόμενες προθεσμίες. Πράγματι, η Κυβέρνηση αναφέρει τρεις περιόδους αδράνειας για τις οποίες ευθύνονται οι προσφεύγοντες, από το 1941 έως το 1951, από το 1951 έως το 1959 και από το 1961 έως το 1971. Κατά την Κυβέρνηση, όφειλαν οι προσφεύγοντες να έχουν επαρκώς συνειδητοποιήσει τον κίνδυνο που διέτρεχαν παραμελώντας τη διαδικασία για μακρά χρονικά διαστήματα. Η Κυβέρνηση καταλήγει ότι τηρήθηκε ο όρος της

- 15 -

αναλογικότητας.

40. Ένα μέτρο ανάμειξης στο δικαίωμα στον σεβασμό της περιουσίας πρέπει να εξασφαλίζει μια δίκαιη ισορροπία ανάμεσα στις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου και στις επιταγές της προάσπισης των ατομικών θεμελιωδών δικαιωμάτων (βλέπε, μεταξύ άλλων, την από 23 Σεπτεμβρίου 1982 απόφαση *Sporrong και Lönroth* κατά της Σουηδίας, *série A* n° 52, σελ. 26, § 69). Το μέλημα όσον αφορά την εξασφάλιση αυτού του είδους της ισορροπίας διαφαίνεται σε ολόκληρη τη δομή του άρθρου 1. Ειδικότερα, πρέπει να υφίσταται μία εύλογη σχέση αναλογικότητας ανάμεσα στα χρησιμοποιούμενα μέσα και στον σκοπό που επιδιώκεται από κάθε μέτρο που αποστερεί από πρόσωπο την ιδιοκτησία του (απόφαση *Pressos Compania Naviera S.A.* και λοιποί κατά του Βελγίου, της 20ής Νοεμβρίου 1995, *série A* n° 332, σελ. 23, § 38).

Για να προσδιορισθεί εάν το επίδικο μέτρο τηρεί την απαιτούμενη δίκαιη ισορροπία και, ειδικότερα, εάν δεν επιβαρύνει τους προσφεύγοντες με δυσανάλογο βάρος, θα πρέπει να ληφθεί υπ' όψη ο προβλεπόμενος από την εσωτερική νομοθεσία τρόπος αποζημίωσης. Όπως έχει ήδη αποφανθεί το Δικαστήριο σχετικά, χωρίς την καταβολή ποσού ευλόγως αναλόγου της αξίας του αγαθού, η αποστέρηση της ιδιοκτησίας συνιστά φυσιολογικά υπερβολική προσβολή, και μία πλήρη απουσία αποζημίωσης θα μπορούσε να δικαιολογηθεί στο πλαίσιο του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1 μόνον υπό εξαιρετικές περιστάσεις (απόφαση από 9 Δεκεμβρίου 1994 επί της υποθέσεως των *Ιερών Μοναστηριών* κατά της Ελλάδος, *série A* n° 301-A, σελ. 35, § 71).

41. Εν προκειμένω, η μακρά διαδικασία η οποία ηγέρθη συνεπεία της καταλήψεως και εν συνεχεία της απαλλοτριώσεως των επιδικών οικοπέδων, έληξε χωρίς οι προσφεύγοντες να εισπράξουν αποζημίωση. Το Δικαστήριο εκτιμά ότι η εναγόμενη Κυβέρνηση δεν παρέσχε πειστικές εξηγήσεις όσον

- 16 -

αφορά τους λόγους για τους οποίους οι ελληνικές αρχές ουδέποτε αποζημίωσαν τους δικαιοπαρόχους των προσφευγόντων ή τους προσφεύγοντες για την κατάσχεση της περιουσίας τους. Ασφαλώς, όπως ήδη έχει λεχθεί, το Δικαστήριο δεν δύναται να υποκαταστήσει τα ελληνικά δικαστήρια για να αποφανθεί επί του βασίμου του εκπρόθεσμου του δικαιώματος των προσφευγόντων σε αποζημίωση. Εν τούτοις, το Δικαστήριο οφείλει να

παρατηρήσει ότι, λόγω του εκπροθέσμου, οι προσφεύγοντες στερήθηκαν, μετά το πέρας μιας διαδικασίας η οποία άρχισε το 1933, κάθε ποσού για την υλική ζημία ή την ηθική βλάβη την οποία υπέστησαν οι δικαιούχοί τους και οι ίδιοι λόγω της αποστέρησης χωρίς αποζημίωση της ιδιοκτησίας τους επί 70 και πλέον έτη (βλέπε, *mutates mutandis*, *Μαλαμά κατά της Ελλάδος*, n° 43622/98, § 51, ECHR 2001).

42. Το Δικαστήριο κρίνει, συνεπώς, ότι η απουσία κάθε αποζημίωσης για την κατάσχεση της περιουσίας των προσφευγόντων διαρρηγνύει, σε βάρος τους, τη δίκαιη ισορροπία η οποία πρέπει να υφίσταται ανάμεσα στην προστασία της ιδιοκτησίας και στις απαιτήσεις του γενικού συμφέροντος.

Επομένως, υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

IV. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 41 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

43. Κατά το άρθρο 41 της Σύμβασης,

«Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων αυτής, και εάν το εσωτερικό δικαιο του υψηλού συμβαλλομένου μέρους δεν επιτρέπει ειμή την ατελή επανόρθωση των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εν ανάγκη, στο αδικηθέν μέρος δικαία ικανοποίηση.»

44. Για την υλική ζημία, οι προσφεύγοντες ζητούν, κυρίως, το ποσό των 31 849 244 217 δραχμών. Επικουρικώς, ζητούν το ποσό των 28 111 566 571 δραχμών, καθώς και τους μη κεφαλαιοποιήσιμους τόκους 6% από 15 Ιουλίου

- 17 -

1997, ημερομηνία έκδοσης της υπ' αριθ. 1302/1997 απόφασης του Αρείου Πάγου. Πλέον επικουρικώς, οι προσφεύγοντες ζητούν το ποσό των 5 785 323 270 δραχμών, καθώς και τους μη κεφαλαιοποιήσιμους τόκους 6% από 20 Νοεμβρίου 1985, ημερομηνία αναγνώρισης του δικαιώματος ατομικής προσφυγής από την Ελλάδα. Για την ηθική βλάβη, οι προσφεύγοντες ζητούν το συμβολικό ποσό των 340,75 δραχμών (1 euro). Τέλος, οι προσφεύγοντες ζητούν το ποσό των 157 754 000 δραχμών για τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη.

45. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι, εάν και στο μέτρο που το Δικαστήριο έπρεπε να διαπιστώσει παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1, θα έπρεπε να παράσχει στους διαδίκους τη δυνατότητα να υποβάλουν συμπληρωματικές παρατηρήσεις επί του θέματος της δικαίας ικανοποίησης.

46. Το Δικαστήριο κρίνει ότι το θέμα της εφαρμογής του άρθρου 41 δεν είναι ώριμο προς συζήτηση. Επομένως, επιφυλάσσεται να αποφανθεί επ' αυτού και θα ορίσει την επόμενη διαδικασία λαμβανομένης υπ' όψη της δυνατότητας συμβιβασμού μεταξύ της Κυβέρνησης και των προσφευγόντων (άρθρο 75 § 1 του Κανονισμού).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης όσον αφορά το δικαίωμα πρόσβασης σε δικαστήριο.

2. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης όσον αφορά τη διάρκεια της διαδικασίας.

3. *Κρίνει* ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 1 του Πρωτοκόλλου υπ' αριθ. 1.

4. *Κρίνει* ότι το θέμα της εφαρμογής του άρθρου 41 της Σύμβασης δεν είναι ώριμο προς συζήτηση. Επομένως,

α) *επιφυλάσσεται* να αποφανθεί επ' αυτού εξ ολοκλήρου,

β) *καλεί* την Κυβέρνηση και τους προσφεύγοντες να του υποβάλουν εγγράφως, εντός έξι μηνών, τις παρατηρήσεις τους επί του θέματος και,

- 18 -

ειδικότερα, να του γνωστοποιήσουν κάθε τυχόν συμβιβασμό στον οποίο ήθελαν καταλήξει,

γ) *επιφυλάσσεται* ως προς τη μεταγενέστερη διαδικασία και *εξουσιοδοτεί* τον πρόεδρο του Τμήματος να την ορίσει εν ανάγκη.

Συντάχθηκε στη Γαλλική, στη συνέχεια κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 6 Δεκεμβρίου 2001 κατ' εφαρμογή του άρθρου 77 §§ 2 και 3 του Κανονισμού.

[υπογραφή δυσανάγνωστη]

Erik FRIBERGH

Γραμματέας

[υπογραφή δυσανάγνωστη]

Andras BAKA

Πρόεδρος

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο υπηρεσιακό έγγραφο στη Γαλλική γλώσσα.

Αθήνα, 31-12-2001.

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΡΙΑ

ΜΑΡΙΑ Π. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ